

**ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ-ПРАВознаВЕЦЬ
І ОРГАНІЗАТОР ВІТЧИЗНЯНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ
(ДО 85-РІЧЧЯ АКАДЕМІКА Ю. С. ШЕМШУЧЕНКА)**

14 грудня 2020 р. виповнилося 85 років видатному українському вченому в галузі правознавства та державознавства, заслуженому діячу науки і техніки України (1995), лауреату Державної премії України в галузі науки і техніки України (2004), лауреату премії імені Д.З. Мануїльського (1991) та премії М.П.Василенка (1998) НАН України, лауреату премії імені Ярослава Мудрого НАПрН України та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (2014), доктору юридичних наук (1979), професору (1985), академіку НАН України (1992), академіку НАПрН України (1993), почесному ректору Київського університету права НАН України (2006), директору Інституту держави і права імені В.В.Корецького НАН України (з 1988) Юрію Сергійовичу Шемшученку.

Юрій Сергійович народився 14 грудня 1935 р. у м. Глухові Сумської області.

Після закінчення середньої школи в 1954 р. Юрій Сергійович служив у радянській армії. Після демобілізації в 1957 р. вступив на юридичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. Після закінчення вишу у 1962 р. згідно з одержаним призначенням працював помічником прокурора Глухівського району, а з 1964 р. – прокурором Липоводолинського району Сумської області. З 1966 р. він своє професійне майбутнє пов'язує з академічною юридичною наукою – вступає до аспірантури Інституту держави і права АН УРСР. У 1969 р. молодого вченого обрано на посаду молодшого наукового співробітника Інституту, а наступного року він успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Забезпечення законності в діяльності місцевих органів радянського державного управління засобами прокурорського нагляду».

Початок наукового поступу Юрія Сергійовича припадає на другу половину 60-х років ХХ ст. – нетривалий період демократизації суспільства перед наступом неосталінізму. Наукові дослідження вченого цього періоду здійснювалися у межах тоді державного (конституційного) права під керівництвом відомого вченого конституціоналіста, професора А.П.Таранова. Згодом виходить його перша після захисту кандидатської дисертації монографічна праця у співавторстві з І.П.Бутком «Місцеві ради і забезпечення законності» (1973 р.), що на той час стало помітним явищем у науковому житті не лише Інституту, а й усієї юридичної науки України.

Після цього напрям дослідницьких інтересів Ю.С.Шемшученка зосереджено на вивченні проблеми, яка почала набувати планетарного масштабу – захисту і збереження навколишнього середовища та забезпечення майбутнього існування планети. Пізніше розробка саме цієї проблематики принесла вченому національне і міжнародне визнання. Його голос на захист навколишнього середовища вагомо звучатиме на національних та міжнародних наукових

екологічних форумах, сесіях ГА ООН як представника урядових організацій від України. Ю. С. Шемшученко безпосередньо розробляє найважливіші регіональні, континентальні та міжнародно-правові акти у сфері екологічного права. Він стає співавтором Кодексу екологічної безпеки для країн Східної Європи, виступає творцем концепції Екологічної конституції Землі.

Ю. С. Шемшученко досліджує різні аспекти правової охорони природи, її форм і стандартів, а головне – розробляє і формує науково-понятійний апарат нової галузі – екологічного права, його теоретико-методологічні засади.

У 70–80-х роках Юрій Сергійович самостійно і у співавторстві друкує низку монографічних праць, які заклали на перспективу теоретичні основи галузі екологічного права в Україні та СРСР. Квінтесенцією його наукових пошуків, певним підсумком результатів розробки екологічної проблеми став захист у лютому 1979 р. докторської дисертації на тему «Державне управління охороною навколишнього середовища». З часом сформована під його керівництвом українська еколого-правова школа з її системним підходом до дослідження охорони навколишнього середовища була визнана навіть провідними московськими вченими-екологами, зазвичай дуже скупими на похвалу до представників республіканських наукових шкіл. Успіхи української школи екологічного права сприяли посиленню співробітництва українських і європейських науковців у цій сфері. Згодом дослідження цієї проблеми Ю. С. Шемшученком та його колегами випередили наукові пошуки вчених інших європейських країн, а його авторові принесли широке наукове визнання. У другій половині 80-х років ХХ ст. розробку еколого-правових проблем в Україні актуалізувала Чорнобильська катастрофа, яка змусила міжнародне співтовариство через її глобальні наслідки по-новому подивитися на проблеми ядерної безпеки. Ю. С. Шемшученко у цей час очолює міжінститутську групу фахівців НАН України з підготовки проекту Закону «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», положення якого ґрунтувалися на найновітніших досягненнях вітчизняних учених у цій сфері, які не мали аналогів у світі. Теоретичні розробки цього періоду Ю. С. Шемшученка стосувалися перспектив розвитку ядерного законодавства, цивільно-правової відповідальності за ядерну шкоду, впливу Чорнобиля на розвиток сільського господарства та ін.

У ХХІ ст. учений спрямовує свої пошуки на вирішення найновітніших викликів, що постали перед людством. Розроблені ним теоретичні положення були викладені у багатьох монографічних та енциклопедичних виданнях. Він керує роботою над проектом Екологічного кодексу України. Особливу увагу зосереджує на науковому проекті, ідеологом якого він був – Екологічній конституції Землі як міжнародно-правовій основі нового екологічного порядку. Досягнення екологічної безпеки планети, розробка теоретичних аспектів розвитку міжнародного екологічного права, екологічного законодавства та його кодифікації, нових тенденцій розвитку правової охорони навколишнього середовища, формування екологічної правосвідомості – ось ті основні проблеми, над якими працює учений.

Поряд з екологічними аспектами дослідженнями у галузі національного та міжнародного права для академіка Ю. С. Шемшученка, за його власним визначенням, стають проблеми міжнародного морського і космічного права. У сфері морського права його наукові інтереси сягають питань раціонального

використання ресурсів Світового океану, організації морського правопорядку, правових проблем море господарської діяльності, міжнародного співробітництва у використанні Чорного та Азовського морів тощо. Він працює над удосконаленням космічного законодавства, мирного і безпечного використання космічного простору та його охорони, питаннями відповідальності в міжнародному космічному праві, міжнародного космічного співробітництва. Він очолює Міжнародний центр космічного права при Президії НАН України.

Вже з другої половини 70-х років минулого століття характерною рисою монографічних праць Ю. С. Шемшученка стає комплексність і міжгалузевий характер. Ю. С. Шемшученка обирають завідувачем відділу проблем радянського будівництва (з 1979), відділу правових проблем сільського господарства і охорони навколишнього середовища (з 1982), відділу конституційного права і місцевого самоврядування (з 2007), директором Інституту (з 1988).

Грунтовна теоретична та світоглядна підготовка, організаційний досвід створили значний вплив на формування та розвиток ним наукової політики Інституту. Переосмислення ідеологічних стереотипів і догм у галузі держави і права, що дісталися від радянського періоду, сприяли розвитку в Інституті досліджень проблем демократизації політичної системи, правової держави, формування ринкових механізмів тощо. Наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття Ю. С. Шемшученко, відповідаючи на нові запити суспільства, займається організацією розробки питань національної державності й державного суверенітету, вдосконалення правової системи, державної влади, законодавства, розвитку правотворчості та ін.

Проголошення державного суверенітету та незалежності України зумовили дослідження в Інституті теоретико-методологічних і конституційних засад українського державотворення, демократії, сучасного українського конституціоналізму, становлення та розвитку парламентаризму, модернізації державної влади та ін. Як незмінний учасник всіх організаційних форм конституційного процесу незалежної України Ю. С. Шемшученко займається дослідженням питань теорії конституції, безпосередньо розробляє Концепцію конституції незалежної України. Йому належить авторський проект Конституції України, написаний відповідно до кращих світових стандартів.

Ю. С. Шемшученко є співавтором багатьох проектів законів незалежної України. Очолюючи відділ конституційного права і місцевого самоврядування, він був керівником багатьох фундаментальних науково-дослідних проектів з проблем державотворення та правотворення.

У цей період з-під пера Юрія Сергійовича виходять праці з проблем історії та теорії держави і права, конституційного, адміністративного, екологічного, космічного, європейського, міжнародного права та порівняльного правознавства. Він розробляє питання методології сучасного праворозуміння, побудови демократичної правової соціальної держави і громадянського суспільства, реформування та розвитку правової системи, систематизації та гармонізації законодавства і практики його застосування, сучасної судово-правової реформи та ін. Його авторству належить близько 1000 наукових праць, серед яких 50 індивідуальних та колективних монографій.

Багатогранність і багатоплановість теоретичних пошуків Ю. С. Шемшученка визначаються не лише його науковими міжгалузевими інтересами, а й органі-

заторськими аспектами. З його ініціативи, під його керівництвом та за його участі були реалізовані фундаментальні проекти:

6-томна «Юридична енциклопедія (1996–2004)», 10-томна «Антологія української юридичної думки» (2002–2005), 3-томна «Енциклопедія міжнародного права» (2014–2019), 4-томник «Космічне законодавство країн світу» (2001–2006), 20-томна «Велика українська юридична енциклопедія» (видається з 2016 р.)

Ю. С. Шемшученко є засновником Національної академії правових наук України, засновником і першим ректором Київського університету права НАН України, засновником і першим головою Спільки юристів України, засновником і першим президентом Української асоціації політологів. Він працює членом Секції суспільних наук Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, протягом 1994–2004 рр. очолював Комісію з питань громадянства при Президентові України, був радником Голови Верховної Ради України, з 1998 р. очолює Міжнародний центр космічного права НАН України. Він є головою Ради з координації фундаментальних правових досліджень НАН України, головою Комісії з історії права при Президії НАН України, керує Відділенням екологічного, господарського та аграрного права Національної академії правових наук України, підтримує та розвиває тісні зв'язки з відповідними державними органами, що дає змогу органічно поєднувати академічні наукові дослідження з актуальними потребами практики.

Один із найважливіших напрямів досліджень академіка Ю. С. Шемшученка – проблеми історії становлення та розвитку юридичної науки, правового статусу й удосконалення правового регулювання діяльності Національної академії наук України. Всі попередні наукові напрацювання в цій галузі були акумульовані ним у проекті Закону України «Про наукову та науково-дослідну діяльність», проекті Закону України «Про Національну академію наук України», втілені в монографіях «Правовий статус Національної академії наук України: до 95-річчя створення НАН України» (2013), «Національна академія наук України: правові засади організації та діяльності. До 100-річчя Української Національної академії наук України» (2018) та статтях.

Свого часу спільно з академіком В. Я. Тацієм Ю. С. Шемшученко, з урахуванням найновітніших досягнень юридичної науки та міжнародного досвіду, розробив Конвенцію розвитку юридичної науки і освіти в Україні. Досліджуючи теоретичні аспекти розвитку юридичної науки, Юрій Сергійович глибоко переконаний, що наука має бути об'єктивно, працювати на випередження, визначати стратегічні шляхи розвитку суспільної практики і головні напрями державотворення і правотворення.

Наукова, науково-організаційна і дослідницька діяльність Ю. С. Шемшученка є багатогранними. Тривалий час Юрій Сергійович був експертом Ради Європи з екологічного права, членом Міжнародного арбітражного суду ООН у Гаазі, членом Комісії України у справах ЮНЕСКО, членом Міжнародної ради з права навколишнього середовища, членом Комісії екологічного права міжнародного союзу захисту природи. Він обраний іноземним членом Російської академії наук, почесним членом Інституту правових досліджень Польської академії наук, членом Міжнародної академії порівняльного права, членом Міжнародної академії екологічного права, обирався Послом Миру.

Його заслуги перед наукою отримали визнання та високу оцінку як в Україні, так і за її межами. За внесок у розвиток юридичної науки та активну участь у державному та суспільному житті Ю. С. Шемшученко нагороджений орденами

князя Ярослава Мудрого V–II ступенів (відповідно 1999, 2006, 2009, 2016), орде-ном «За заслуги» III ступеня (2010), Почесною грамотою Верховної Ради України, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, багатьма нагородами та відзна-ками міністерств і відомств України, академічними та церковними нагородами.

Колектив Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України та редколегія часопису «Держава і право» сердечно вітають вельмишановного Юрія Сергійовича Шемшученка зі славним ювілеєм і зичать міцного здоров'я, благополуччя, невичерпної енергії, оптимізму, сил і насаги для нових звер-шень на професійній ниві та подальших творчих успіхів.

**АКАДЕМІК ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ СКРИПНЮК:
ШТРИХИ ДО ЖИТТЄВОГО, НАУКОВОГО ТА ТВОРЧОГО ПОРТРЕТУ
(ДО 60-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО-ПРАВОВИЗНАВЦЯ)**

Олександр Васильович Скрипнюк народився 17 квітня 1960 р. у с. Перемишль на Хмельниччині в сім'ї службовців. По материнській гілці його прашуки походи-ли з раннього ренесансних родів Єрличів, Лисицьких та Сангушків. Моральним авторитетом та духовним стержнем сім'ї у продовж багатьох років, як зазначає Олександр Васильович, була його бабця Лукерія Василівна. Людина трагічної долі, ніколи не падала духом. Вона пережила Першу і Другу світові війни, репресії, голодомор, втрати на війні чоловіка та багатьох родичів і померла у віці 95 років. Вона культивувала у своїй сім'ї дух честі і гідності, любові до України, ближнього та віри у Бога. Вона люто ненавиділа радянський режим, який забрав в неї все найдорожче: рідних, достаток, повагу та щасливе життя. Ці цінності вона передала своїм дітям. Мати Олександра Надія була другою дитиною в сім'ї. В роки війни підтримувала зв'язки з партизанами, доглядала поранених де познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком – батьком Олександра. Війна визначила її професійне майбутнє. Вона присвятила своє життя медицині, лікуванню людей. Трудову діяль-ність розпочала на Тернопільщині, довгий час працювала в Золотниках та інших населених пунктах. Завжди була гарної думки про місцевих жителів, які з великою повагою ставились до лікарів. В 1952 році змушена була повернутись додому на Хмельниччину, де пропрацювала до 72 років і відійшла у засвіти у віці 91 року.

Батько Василь Михайлович після визволення Хмельниччини продовжив свою фронтову біографію у статусі сержанта радянської армії. Війну закінчив пере-могою над Японією у вересні 1945 року, після цього ще шість років служив на Тихоокеанському флоті. В 1952 році був демобілізований, повернувся до дому і тільки після цього створив сім'ю. Батько помер відносно рано, у віці 59 років, тому вже з молодих років Олександр був змушений приділяти велику увагу і опіку сво-їй сім'ї. Старші члени його великої родини стали для нього прикладом життєвої мудрості, наполегливості в досягненні поставленої мети, порядності та людяності.

В дитинстві Олександр Скрипнюк захоплювався читанням історичної та художньої літератури, світовою культурою та образотворчим мистецтвом. Особливо його цікавили період Київської Русі, західноєвропейська медієвісти-ка, козацька Україна, новий і новітні періоди світової історії. Під час навчання